

Kitap İncelemeleri

Sinefilozofi: Kurosawa'nın Düşler'inde Sinefilozofik Bir Yolculuk... - Serdar Öztürk

İnceleyen: Burak MEDİN

Sinefilozofi: Kurosawa'nın Düşler'inde Sinefilozofik Bir Yolculuk
Serdar ÖZTÜRK
Heretik Yayınları, Ankara 2016, 165 s.
ISBN: 978-605-83762-7-4

Klasik (geleneksel), çağdaş (modern) ya da postmodern anlatı sinemasının yönetmeni, izleyiciyi film-metin içine davet eder. Yönetmenin bu davetle izleyiciden istediği anlatı sinemalarının kendine özgü özellikleri bağlamında ya duygusal bir katılımdır ya da entelektüel de denilen düşünsel bir katılımdır. Esasında bu katılım film-metin ekseninde ya romantik-duygusal ya da düşünsel-filozofik bir yolculuğa daveti ifade etmektedir. Bu bağlamda "*Sinefilozofi: Kurosawa'nın Düşler'inde Sinefilozofik Bir Yolculuk*" adlı eserinde Öztürk de izleyicisini entelektüel bir katılıma davet eden *Auteur* Yönetmen gibi okuyucusunu düşünen ve düşündüren filmler ekseninde *SineFilozofik* bir yolculuğa davet etmektedir.

Sinefilozofik bu yolculuk Ingmar Bergman'ın, *Bir Evlilikten Manzaralar* (1973, *Scener ur ett aktenskap*) adlı filmiyle başlar. Filmde empatik ve duygusal özelliklere sahip olan Marienne'in ve rasyonel, soğuk ve ironik özelliklere sahip olan Johan'ın sürdürmeye çalıştıkları evliliklerinin anlamı üzerinden sinema ile felsefe ilişkisine yönelik sorular sorulur. Öztürk'e göre Bergman'ın bu yapıyı sinema felsefesiyle ilgili temel sorulara işaret etmektedir. "*Sinema ile felsefe arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Bergman'ın filminde olduğu tarzda bir evlilik ilişkisi mi? Eğer öyle olacaksa evliliğin koşulları nasıl olacaktır? Johan'ın koşullarını belirlediği bir evlilik mi? Yoksa Marienne'nin kendi kaçış hattında kendisine ait dünyada kurduğu bir evlilik mi? Bu birliktelik duygunun, duyumun, duygulanışın, tutkuların olduğu sinema ile kavramların, rasyonelitenin, entelektüelliğin baskın olduğu felsede arasında nasıl sağlanacaktır?*"

Öztürk, bu sorular ekseninde okuyucusuna bir izlek sunarak sinema felsefe ilişkisi üzerine odaklanmakta ve çalışmasını sinema felsefesi bağlamında bir yöntem kitabı olarak konumlandırmaktadır. Kitap boyunca yazar düşünen ve düşündürten çeşitli film-metinlerden karelerle, en sonunda Kurosawa'nın *Düşler* adlı filmi özelinde *SineFilozofi* olarak yazarın kavramsallaştırdığı bakış açısıyla sinema felsefesinin kökenlerini bulma arayışına girişmekte ve *SineFilozofi*'nin anlamı üzerine tartışma yürütmektedir. Film üzerine düşündüğümüzde filmin bizatihi kendisinin de düşündüğünü, izleyicinin filmle karşılaşma anlarında birtakım dönüşümlere uğradığını kabul etmemiz gerektiği üzerinde duran Öztürk, bu karşılaşma

anlarıyla sinematografik imaj dünyasına giren izleyicinin bu imajlardan etkilendiğini ve bu imajların beden üzerinde bir titreşim yarattığını ifade etmektedir. Bu karşılaşma anları büyük önem taşımaktadır. Bedenimizde titreşim yaratan imajlardan hareketle felsefi kavramlara yöneldiğimizde ise film dünyası ile felsefe dünyası arasında bir ilişki kurulabilir. Bu ilişki yazara göre iki dünyaya içkin özellikler ve kendine özgü formlar bağlamında gerçekleşir. Bu nedenle çalışma boyunca ele alınan filmlerdeki kareler ve Kurosawa'nın filmi filmin dışından değil, içinde yapılan yolculukla anlaşılmaya çalışılmıştır. Böylece Öztürk yeni bir bakışla okuyucusunu filmle söyleşmeye, bedenin sinematografik imajlarla karşılaşma anlarına ve bu karşılaşma anlarından hareketle sinema dünyasıyla felsefe dünyası arasında kurulabilecek bir ilişkiye odaklanmaya davet etmektedir.

Jean-Luc Godard'ın *Hayatını Yaşamak* (*Vivre sa vie*, 1962) adlı filminde Nana ile filozof, filozofik bir diyaloga girer. Filozofun konuşmalarından hareketle düşünmenin ne anlama geldiğini muhakeme etmeye başlayan Nana birden gözlerini izleyicisine çevirir. Yazarın deyişle tereddütlü, çelişkili ve utangaç olan bu bakış düşünmediğimiz göstergesi niteliğindedir. Böylece film bu bakış aracılığıyla izleyicisinden düşünmesini talep etmektedir. Yazar da aynı Godard'ın bu bakışla inşa etmiş olduğu anlamda olduğu gibi bizleri sinematografik imajlarla düşünmeye ve sinema deneyiminin ne olduğu üzerine sorular sormaya davet etmektedir. İmajlarla ve/veya sinematik imge üzerinden düşünmenin son derece afallatıcı ve şaşırtıcı bir deneyim olduğunu vurgulayan Öztürk, böylece felsefe ve sinema arasında kurulabilecek olan ilişkinin "*düşünme üzerinde düşünme konusunda*" önemli potansiyeller barındırdığını ifade etmekte ve sorular sormaya devam etmektedir: "*Sinema olarak adlandırdığımız deneyim nasıl bir deneyimdir? Film ve felsefe arasında nasıl bir ilişki vardır? Filmler felsefe yapabilir mi? Sinema ile düşünce arasında nasıl bir ilişki bulunabilir? Sinemadaki oyuncular doğrudan kameraya baktıklarında öteki izleyiciler arasında özel olan bize mi yoksa tüm ötekilerin de içinde yer aldığı bizlere mi bakmaktadırlar? Bu bakışının sinema izleme deneyiminde yarattığı anlamlar nelerdir?*"

Çalışmasında sinema felsefesinin kökenleri üzerine tarihsel bir yolculuk yapan yazar 1980 öncesi ve sonrası sinema felsefesi çalışmalarına odaklanır ve bu bağlamda Hugo Münsterberg'den, Eisenstein'den, Epstein'den, Faure'den, Bazin'den, Deleuze'den, Wittgenstein'dan, Bergson'dan, Benjamin'den ve Morin'den beslenir. Bu bölümde teorik bir çerçeve çizilir ve düşünürlere ilişkin çeşitli kavramlar sorulara cevap bulmak amacıyla ele alınır ve tartışılır.

SineFilozofi kavramı yazarın deyişle "*sinemanın düşünce yönünü vurgulayan Epstein'in Fotojeni, Faure'un Sineplastik kavramı, Deleuze'ün sinemanın duyumla çalışan düşünce olduğuna yönelik saptaması, Badiou'nun sinemanın düşündüğüne dair argümanları ile Frampton'un Film-zihin ve Film-düşünce kavramlarından*" esinlenilerek üretilmiştir. *SineFilozofi* de sinema merkezde yer almakta, sinemanın imajlar dünyası üzerinden felsefe de düşünmekte ve düşündürmektedir. Felsefe alanında yapılan tartışmalar ve üretilen fikirler *SineFilozofi* için önem taşımaktadır; fakat Öztürk'e göre bu SineFilozofik bakış açısının felsefenin basit bir türevi ve aracı haline gelmesine indirgenmemelidir. SineFilozofik bakış, sinema ile felsefe arasında hiyerarşik bir ilişkinin varlığına inanmaz, bu çerçevede bu hiyerarşik olmayan ilişkiyi ortaya çıkarmayı

amaçlar. Bu bakış, filmi sinema ve felsefe arasındaki ilişkiyi anlamının bir aracı olarak görmemektedir. *SineFilozofi'* de araçsal bir bakış yerine felsefeyi ve esasında felsefe olan filmi tartışmanın merkezine alan amaçsal bir bakış söz konusudur. Çalışmada Kurosawa'nın *Düşler* adlı filmi ele alınırken aynı felsefik bakış açısı merkezde yer almakta, filmin anlamı, ne yapmak istediği SineFilozofik bir bağlamda yazar tarafından okuyucuya verilmeye çalışılmıştır.

Öztürk, çalışmasında ele aldığı filmleri izlemeyi ve izlenenler üzerinde düşünmenin bizatihi kendisini filozofik bir eylem olarak görmektedir. Ona göre filmlerin kendisi dünyadaki birçok soruna felsefi tarzda yaklaşabilme ve imajlarla düşünebilme fırsatını veren meseleleri kendisine konu edinmektedir. Çalışmasında Kurosawa'nın filmi merkeze oturtmasının gerekçesi de yazara göre düşünce-yoğun iletilerle karşılaşabilme beklentisidir. Düşünce-yoğun iletiler filmin imajlar dünyası üzerine izleyicisine filozofik bir bakışla düşünebilmesine ve böylece filmi tekrar inşa edebilmesine olanak tanımaktadır. Fakat filozofik bir bağlamda filmle söyleşmek, sadece imajlar dolayımından geçerek filme sorular sormakla ve imaj dünyası üzerine düşünümle öyle kolay gerçekleşecek bir edim değildir. Filmle karşılaşan ve temas eden izleyicinin felsefi ve sanatsal temasları yazara göre büyük önem taşımaktadır. Konumlanma noktalarımızı çeşitlendirmek ve yeni bakış açıları üretmek de filmle söyleşmek ve düşünmek açısından yapılması gerekenler arasındadır. Öztürk de çalışmasında adı geçen film anlatıları ve *Düşler* adlı düşünce-yoğun filmi ele alırken konumlanma noktalarını çeşitlendirmeyi ve metinlerarası bir dönüşü edimselleştirmeyi denemektedir.

İdeoloji, film-metinlerde iş başındadır. Yazara göre düşünce-yoğun filmler aracılığıyla ideolojinin işleyişi daha görünür kılınabilir. Tek bir düşünce-yoğun filmle değil, merkezin etrafına ideolojik öğelerin baskın olup olmayışına bakılmaksızın farklı filmler yerleştirilebilirse filmi daha iyi okuma ve düşünme olanağına sahip olabiliriz. Hem düşünce-yoğun filmle hem de ideolojinin yoğun işlediği filmle yapılacak bu çapraz okuma, film-metinlerde görülmeyenleri görme ve analiz edebilme fırsatını izleyicisine sunabilir. Böylece film içinde yolculuk SineFilozofik bakışla mümkün olabilecek; örtük olan anlam mantıksal, rasyonel ve analitik bakışın ötesinde sezgisel ve tefekkür edici bakışla görünür kılınabilecektir.

Öztürk'ün çalışmasıyla ilgili son söz olarak şunları söyleyebiliriz: Felsefe filmin önemli yönlerini ortaya koyabilme potansiyeli taşıırken, film de felsefeye kendisini ve kendine özgü soruları yeni bakış açılarıyla düşünme fırsatı sunabilir. Felsefi tartışmalar düşünen filmlerin dolayımından geçerek daha farklı alanlara uzanabilir ve sınırlarını zorlayabilir. Böylece bu diyalektik ilişki felsefi düşünüşü ve sinematik imajı daha ileri bir biçime dönüştürebilecek, çok katmanlı yorumların üretilmesine olanak tanıyacaktır.